

Itkonpuron ja Leppikankaan leton sammalinventointi 2018

Hydrologia-LIFE (LIFE16NAT/FI/000583)

JOHDANTO JA MENETELMÄT

Inventoinnin tavoite

Inventoinnin tavoitteena oli saada tietoa Hydrologia-LIFE:n suunnittelukohteina olevien Itkonpuron alueen ja Leppikankaan leton sammallajistosta.

Itkonpuron alueella on suunnitteilla Itkonpuron kaivetun ja suoristetun uoman ohjaaminen takaisin alkuperäiseen purouomaansa niiltä osin kuin se on mahdollista. Tällöin nykyinen kaivettu puro-osuus täytettäisiin käyttäen täytemaana nykyuoman reunamien ruoppausmaita. Itkonpuron inventoinnin tavoitteena oli saada tietoa etenkin kaivetun puro-osuuden sammallajistosta, jotta suunnitelmaa tehtäessä pystyttäisiin huomioimaan ja säilyttämään mahdollisesti alueella esiintyvä uhanalainen tai harvinainen lajisto.

Leppikankaan leton sammalinventointi kohdistui alueen koillispuolella suojelualueen rajalla kulkevan lähdepuron ympäristöön. Purouomaa on kaivettu ainakin sen pohjoisosista. Sakari Rehell jatkaa alueen ennallistamistarpeen tarkempaa selvittämistä. Lisäksi Leppikankaan letolla etsittiin vanhojen tietojen mukaan suon reunaosassa esiintyneitä huurresammallahteitä.

Tämä raportti on tuotettu EU:n LIFE-rahoituksen tuella Hydrologia-LIFE -hankkeessa. Raportin tuloksia hyödynnetään Kivesvaaran ja Keräsenvaaran lehdot ja letot Natura2000-alueen ennallistamisen ja hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.

Inventointikohteet ja -menetelmät

Kohteet sijaitsevat Paltamon kunnassa, Kivesvaaran ja Keräsenvaaran lehdot ja letot Natura2000 -alueella (FI1200300). Eliömaantieteellisesti kohteet sijaitsevat Kainuun eliömaakunnassa (Kn) ja Keski-borealisella kasvillisuusvyöhykkeellä Pohjois-Karjala – Kainuun osa-alueella (3b).

Itkonpuron suunnittelualueen tuntumasta on Hertta/eliölajit -tietokantaan tallennettu seuraavien putkilokasvien havainnot: *Carex appropinquata* VU, *Carex atherodes* NT, *Poa remota* NT, *Dactylorhiza traunsteineri* VU, *D. incarnata subsp. cruenta* VU, *D. incarnata subsp. incarnata* VU, *Carex viridula var. bergrothii* VU. Alueen sammallajistosta ei ole aiempaa tietoa.

Leppikankaan letolta on Hertta -tietokannassa havainnot putkilokasveista *Carex appropinquata* ja *Dactylorhiza incarnata subsp. incarnata* VU sekä sammalista *Leiocolea bantriensis* NT ja *Palustriella falcata* NT.

Sammalinventoinnin teki Ulla Ahola 28.8.2018. Itkonpuron suunnittelualue, kuljettu reitti ja havaitut uhanalaiset ja harvinaiset lajit on esitetty Liitteessä 1. Leppikankaan inventointialue, kuljettu reitti ja havaitut uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit on esitetty Liitteessä 2.

Itkonpuro kulkee lehtoreunuksisissa, suoristetussa ja ruopatussa uomassa. Inventoidun alueen eteläisimmässä osassa uomassa on kivikkoa ja jonkin verran lahopuuta. Pohjoisempana uoma on hiekkapohjainen, joitakin lahopuita on kaatuneena uomaan. Inventoidun uoman penkereet ovat etenkin pohjoisosassa aluetta jyrkät ja vesi virtaa syvällä uomassaan. Reunojen ruoppausmailla on pääosin kookasta kuusi- ja koivupuustoa, paikoin esiintyy tuomea, harmaaleppää ja mäntyä. Kenttä- ja pensaskerroksen lajistoa ovat mm. vadelma, punaherukka, mesiangervo, lillukka, oravanmarja, metsäalvejuuri, käenkaali, sudenmarja ja lehtotähtimö.

Itkonpuron oma inventoitiin pääpiirteissään koko (Metsähallituksen Luontopalveluiden hallinnassa olevalta) kaivetulta eteläpuoliselta osuudelta. Sammalnäytteitä otettiin uoman laitamien puustoisilta ruoppausvalleilta, rantapalteen alaosista sekä vesirajan tuntumasta ja vedestä, maa-ainekselta ja puupinnoilta.

Leppikankaan letto on keskeisiltä osiltaan melko harvapuustoista lettorämettä. Leppikankaan letolla kuljettiin suoalueen itäreunaa, mahdollisia lähteikköjä etsien ja samalla sammalnäytteitä keräten. Lisäksi näytteitä kerättiin välittömästi Natura-aluerajauksen itäpuolella sijaitsevan lähteen sekä siitä pohjoiseen virtaavan lähdepuron varrelta.

Näytteet kerättiin muovipusseihin ja paikkojen koordinaatit tallennettiin GPS-laitteeseen. Näytteitä säilytettiin jääkaapissa määritykseen asti, jonka jälkeen osa näytteistä talletettiin keräystiedoilla varustettuihin paperipusseihin. Lehtisammalnäytteet määritettiin lajitasolla, maksasammalten osalta määrittäminen jäi osaksi sukutasolle. Näytteet määrittä Ulla Ahola.

Pellia neesiana ja *P. epiphylla* ei pystytty erottamaan toisistaan, koska näytteissä ei ollut sukupesäkkeitä. Tiina Laitinen (MH, PK Luontopalvelut) tarkisti eräiden maksasammalten määrityksen sekä *Scapania*-, *Lophozia*- ja *Cephalozia* -sukujen näytteet siltä osin, etteivät ne todennäköisesti olleet uhanalaisia lajeja. Uhanalaisten ja silmälläpidettävien sekä eräiden muiden mielenkiintoisten tai määritysvahvistusta tarvitsevien lajien näytteet toimitettiin Oulun Yliopiston Kasvimuseolle, jossa Tauno Ulvinen tarkisti näytteiden määrityksen (puhelinkeskustelut U. Ahola / T. Ulvinen 10.9.2018 ja 30.10.2018).

TULOKSET

Lajihavainnot

Taulukko 1. Kartoituskohteen merkittävimmät lajihavainnot.

Alue	Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Uhanal. lk	Muu status	Runsas
Itkonpuro	<i>Conocephalum salebrosum</i>	Vakoruutusammal	VU		kaksi havaintoa
Itkonpuro	<i>Mnium hornum</i>	Soukkalehväsammal	LC*/RT	luontoarvoja osoittava	yksi havainto
Itkonpuro	<i>Mnium lycopodioides</i>	Purolehväsammal	LC/RT	vastuulaji	yksi havainto
Itkonpuro	<i>Pohlia wahlenbergii</i>	Hetevarstasammal	LC	harvinainen	yksi havainto
Itkonpuro	<i>Lophocolea heterophylla</i>	Laholimisammal	LC*	luontoarvoja osoittava	melko yleinen
Itkonpuro	<i>Carex atherodes</i>	Vienansara	NT	vastuulaji harvinainen	yksi kasvusto
Leppikangas	<i>Palustriella falcata</i>	Sirppihuurresammal	NT/RT	luontoarvoja osoittava	melko yleinen
Itkonpuro ja Leppikangas	<i>Fissidens adianthoides</i>	Lettosiipisammal	LC*	luontoarvoja osoittava	yksi havainto molemmista paikoista
Leppikangas	<i>Cinclidium stygium</i>	Lettokilpisammal	LC*	luontoarvoja osoittava	yksi havainto
Leppikangas	<i>Scorpidium cossoni</i>	Lettosirppisammal	LC*	luontoarvoja osoittava	runsas ja yleinen
Leppikangas	<i>Bovista paludosa</i>	Lettotuhkelo	VU	erityisesti suojeltava laji	yksi havainto

Kaikkien inventoinnissa havaittujen lajien havaintotiedot on koottu erilliseen Excel-taulukkopohjaan, josta ne viedään LajiGISiin. Samalla uusista uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien havainnoista muodostetaan lajin seurantakohteet LajiGissiin.

ITKONPURON ALUE (ks. Liite 1)

Puruoman etelä- ja keskiosista löytyi kahdesta näytepisteestä vakoruutusammalta (*Conocephalum salebrosum*). Laji on luokiteltu vaarantuneeksi ja sitä esiintyy Suomessa harvinaisena kalkkiseuduilla. Itkonpurolla lajia kasvoi lähellä vesirajaa kaivetun uoman rantapalsteessa. Toisessa havaintopaikassa sen seuralaisena kasvoi lapasammalta (*Pellia* sp.).

Kainuussa alueellisesti uhanalaisiksi luokiteltuja soukka- ja purolehväsammalta (*Mnium hornum*, *M. lycopodioides*) havaittiin kumpaakin yhdessä havaintopisteessä. Luontoarvoja osoittavaa laholimisammalta (*Lophocolea heterophylla*) havaittiin useassa kohtaa uoman penkereellä ja lahpuulla.

Muuta puronvarren yleistä lajistoa olivat mm. kilpilehväsammal (*Rhizomnium punctatum*), korpilehväsammal (*Plagiomnium ellipticum*), metsälehväsammal (*Plagiomnium cuspidatum*), purosuikerosammal (*Brachythecium rivulare*) ja kivilaakasammal (*Plagiothecium denticulatum*). Puron alajuoksulla, n. 150 m inventointialueen eteläpäästä alkaen, uoma on lähinnä luonnontilaista ja sen kivikkoisessa uomassa kasvaa yleisenä isonäkinsammalta (*Fontinalis antipyretica*) ja koukkupurosammalta (*Hygrohypnum ochraceum*). Tästä yläjuoksun suuntaan uoma on hiekoittunutta ja virtaus hidasta eikä vedessä ole sammalia. Inventoidun alueen pohjoispäästä noin 120 m etelään, missä uoma on syvä ja jyrkkäreunainen ja virtaus voimakasta, näkinsammalta esiintyy jälleen. Näiltä kohdilta uoman reunapalteen alaosasta löytyi lettosiipisammalta (*Fissidens adianthoides*), hohtovarstasammalta (*Pohlia cruda*) ja kinnassammalia (*Scapania* sp.)

Alueen etelä-lounaisosassa inventoidun Itkonpuroon laskevan luonnonpuromaisen lähdevaikutteisen osuuden lajistoa ovat mm. hetealvesammal (*Chiloscyphus polyanthos*), isokastesammal (*Plagiochila asplenoides*), hetevarstasammal (*Pohlia wahlenbergii*), lettokilpisammal (*Rhizonium pseudopunctatum*) ja lähdelehväsammal (*Rhizomnium magnifolium*).

Suunnittelualueen länsipuolella lettosuon reunaosassa havaittiin vienansara (*Carex atherodes*) -kasvusto.

LEPPIKANKAAN LETTO (ks. Liite 2)

Sirppihuurreammalta (*Palustriella falcata*) havaittiin seitsemässä kymmenestä kuljetun reitin näytepisteestä. Erityisen runsaasti sitä oli suon koillisosan lähdepuron varrella. Laji on luokiteltu silmälläpidettäväksi ja Kainuussa alueellisesti uhanalaiseksi.

Lähdepuron varrella havaittiin lisäksi uhanalaiseksi luokiteltua lettotuhkeloa (*Bovista paludosa*). Näytteen määrityksen on vahvistanut sieniasiantuntija Mauri Lahti.

Muita havaittuja yleisiä lettosammallajeja olivat mm. lettosiipisammal (*Fissidens adianthoides*), lettokilpisammal (*Cinclidium stygium*) ja lettosirppisammal (*Scorpidium cossoni*).

HOITO YM. SUOSITUKSET

Ennen Itkonpuron purokunnostuksen toimenpiteiden aloittamista, on alueella tarpeen tehdä vielä tarkempaa inventointia vakoruutusammalen esiintymisen laajuudesta. Mikäli kaivettu uoma päädytään tukkimaan ja ohjaamaan vesi takaisin alkuperäiseen uomaansa, tulee toimenpidealueella havaitut ruutusammalen kasvustot siirtää ennen toimenpiteiden aloitusta niille sopivaan kasvuympäristöön lähialueelle.

Myös soukkalehväsammalen kasvuston laajuus tulee tarkistaa ennen toimenpiteiden aloitusta ja siirtää se pois toimenpiteiden alta. Purolehväsammalhavainto on suunnittelualan eteläpään melko luonnontilaiselta osuudelta, johon ennallistamistoimet eivät tule kohdistumaan.

Muut alueella havaitut sammallajit ovat elinvoimaiseksi arvioituja lajeja, joita esiintyy Itkonpuron alueella myös muualla kuin ennallistamissuunnittelun kohteena olevalla puro-osuudella. Ne eivät aiheuta rajoituksia hoitoimenpiteiden suunnitteluun.

Leppikankaan suunnittelualan inventointi jäi ajanpuutteen takia varsin pikaiseksi ja alueen toimenpidetarpeiden arviointi vaatii vielä suunnittelijalta maastokäyntejä. Lettoalueen koillisosan puro vaikutti eteläosistaan melko luonnontilaiselta. Mikäli Leppikankaalla havaitaan ennallistamistoimenpidetarvetta, on toimenpiteiden toteutus suunniteltava niin, ettei siitä aiheudu haitallisia muutoksia huurresammalen ja lettotuhkelon esiintymispaikoille.

LÄHTEET:

Juutinen, R. & Ulvinen, T. 2017: Suomen sammalien levinneisyys eliömaakunnissa. – Suomen ympäristökeskus. 3.1.2017. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajiensuojelutyo/Eliotyoryhmat/Sammaltoryhmat/Suomen_sammalet

Kansi: U. Ahola 28.8. 2018, Itkonpuron uoma suunnittelualan pohjoisosan koskimaisella osuudella.